

Жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың құқықтық негіздері

1-дәріс Сыбайлас жемқорлықтың түсінгі, құқықтық салдары.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың мақсаты.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың негізгі қағидалары.

Сыбайлас жемқорлық – мемлекеттік құрылымдардың экономика аясында қылмысты құрылымдармен біте қайнасуы, сондай-ақ мемлекеттегі лауазымды адамдардың, қоғамдық және саяси қайраткерлердің сатылғыштығы, парақорлығы. Өзінің қызметтік мәртебесі мен өкілеттіктерін жеке, топтық және өзге де бейқызметтік мүдделер үшін пайдалану жолымен жеке игіліктерді алу әрекетінен көрініс табады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы" заң - сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейді және Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты іске асыруға бағытталған.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат – сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайтуға, қоғамның мемлекеттік органдар қызметіне сенімін арттыруға бағытталған құқықтық, әкімшілік және ұйымдастырушылық шаралар және осы Заңға сәйкес өзге де шаралар;

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл – сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің өз өкілеттіктері шегіндегі сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, оның ішінде қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және жою жөніндегі, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды анықтау, жолын кесу, ашу және тергеп-тексеру және олардың салдарларын жою жөніндегі қызметі;

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган – Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатын қалыптастыру мен іске асыруды және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласында үйлестіруді, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың алдын алуды, анықтауды, жолын кесуді, ашуды және тергеп-тексеруді жүзеге асыратын мемлекеттік орган және оның аумақтық бөлімшелері;

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың мақсаты қоғамда сыбайлас жемқорлықты жою болып табылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мақсатына қол жеткізу мынадай:

- қоғамда сыбайлас жемқорлыққа төзбестік ахуалын қалыптастыру;
- сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін жағдайлар мен себептерді анықтау және олардың салдарларын жою;
- сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің өзара іс-қимылын нығайту;
- сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі халықаралық ынтымақтастықты дамыту;

- сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды анықтау, жолын кесу, ашу және тергеп-тексеру міндеттерін шешу арқылы іске асырылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың негізгі қағидалары:

1. заңдылық;
2. адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғау басымдығы;
3. жариялылық пен ашықтық;
4. мемлекет пен азаматтық қоғамның өзара іс-қимыл жасауы;
5. сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шараларын жүйелі және кешенді пайдалану;
6. сыбайлас жемқорлықтың алдын алу шараларын басым қолдану;
7. сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға жәрдем көрсететін адамдарды көтермелеу;
8. сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды жасағаны үшін жазаның бұлтартпастығы қағидаттары негізінде жүзеге асырылады.

Сыбайлас жемқорлық термині латынның «соггитреге» деген сөзінен шыққан, «мемлекет ағзасының жойылуы, қоғамдық қатынастар» деген мағынаны білдіреді, «парақорлық» терминінің мағынасы - бұл әдетте өзінің лауазымды тұлғасының жеке басының пайдасы үшін пайдаланған, алдау арқылы, өзінің құқықтарын пайдалануды білдіретін термин. бопсалау, қызыл таспа, заң мен моральдық нормаларға қайшы. Көбінесе бұл термин бюрократиялық аппарат пен саяси элитаға қолданылады. Тиісті термин, әдетте, латын сөзінің бастапқы мағынасынан, сондай-ақ этикалық емес мінез-құлықтан туындаған кең семантикаға ие.

Қазақстан үшін сыбайлас жемқорлықты жеңу мемлекеттік саясаттың басты бағыттарының бірі болып табылады, оның басымдықтары Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н. Сондықтан президент өзінің «Қазақстан-2050» Стратегиясында сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті жаңадан құрылған мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі деп атады.

Елбасы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы айта келе, қоғамның қатысуынсыз сыбайлас жемқорлықты жеңуге болмайтындығын бірнеше рет атап өтті.

Сіздердің жастарыңыз жалпыға ортақ проблемаларды, соның ішінде сыбайлас жемқорлықты шешуге қажетті білімге ие. Сіздің сыбайлас жемқорлықпен күресуге заңды қызығушылығыңыз бар. Көп жағдайда қоғамдағы сыбайлас жемқорлыққа екі негізгі қатысушы қатысады - мемлекет пен жеке сектор. Әдетте, азаматтар жемқорлықтың негізгі құрбанына айналады. Жергілікті проблемаларды зерделеу арқылы қоғамның, оның ішінде жастарымызды бақылау, мемлекеттік қызметкерлердің сыбайлас жемқорлық әрекеттерін анықтау және жолын кесу мүмкіндігі артады. Сыбайлас жемқорлықпен күресу үшін өмірдің барлық саласынан жүйелі күш қажет.

Қазіргі әлемде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту жұмыстары жалғасуда және үнемі жетілдіріліп отырады. Әлемде сыбайлас жемқорлыққа қарсы тетіктердің бірде-бір жиынтығы жоқ, ол барлық елдер үшін оңтайлы. Әр ел қабылдаған сыбайлас жемқорлыққа қарсы әдістер жиынтығының ерекшелігі бірегей және тек саяси және экономикалық тұрақтылыққа ғана емес, сонымен қатар салт-дәстүр мен дәстүрге, діни сипаттамаларға және құқықтық мәдениеттің деңгейіне, сонымен бірге орналасқан аймаққа, тығыздыққа, халық санына байланысты.

Экономиканы жаңғырту және Қазақстандағы ауқымды әлеуметтік өзгерістер жағдайында мемлекеттің қазіргі әлеуметтік-экономикалық саясатымен тығыз байланысты сыбайлас жемқорлыққа қарсы біртұтас стратегияны құру қажеттілігі айқын бола бастады.

Осыған орай, 2014 жылғы 26 желтоқсанда Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған жаңа сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы бекітілді.

Стратегияның мақсаты - жемқорлықтың кез-келген көріністеріне «нөлдік» төзімділік атмосферасын құру және сыбайлас жемқорлықтың деңгейін төмендету арқылы бүкіл қоғамды сыбайлас жемқорлыққа қарсы қозғалысқа тарту арқылы мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігін арттыру.

Стратегияда айқындалған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың негізгі бағыттары:

мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;

қоғамдық бақылау институтын енгізу;

квазимемлекеттік және жеке сектордағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;

құқық қорғау және сот органдарындағы сыбайлас жемқорлықтың алдын-алу;

сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің деңгейін қалыптастыру;

сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастықты дамыту.

Мемлекет басшысы тәуелсіздігіміздің алғашқы күндерінен бастап біздің бәрімізге бір алаңдаушылық - Қазақстан халқының әл-ауқаты, бір мақсат - еліміздің гүлденуі екенін әрқашан баса айтады. Бүгінде халқымыздың бірлігі мен тұрақтылығының арқасында ел экономикасы гүлденіп, соған сәйкес азаматтардың әл-ауқаты жақсаруда.

Елбасының Қазақстан халқына Жолдауында қызыл жолда сыбайлас жемқорлықтың алдын-алуға бағытталған және әкімшілік реформаның мақсаты - мемлекеттік басқару жүйесін жеңілдету міндеттері көрсетілген. Мемлекет басшысы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің негізгі бағыттарын белгіледі. Содан бері мемлекеттік органдардың бақылау функциялары қысқарды, олардың жұмысының есептілігі мен ашықтығы қамтамасыз етілді, экономикада және бизнесте мемлекеттің қатысуы қысқарды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мыналардың негізінде жүзеге асырылады:

бәрінің заң мен сот алдындағы теңдігі;

мемлекеттік органдардың қызметін нақты құқықтық реттеуді, мұндай қызметтің заңдылығы мен жариялылығын, оған мемлекеттік және қоғамдық бақылауды қамтамасыз ету;

жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін, сондай-ақ мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық, саяси-құқықтық, ұйымдастырушылық және басқару жүйелерін басымдықпен қорғау;

жеке және заңды тұлғалардың бұзылған құқықтары мен заңды мүдделерін қалпына келтіру, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың зиянды салдарын жою және алдын-алу;

жеке қауіпсіздікті қамтамасыз ету және сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарымен күресте көмек көрсететін азаматтарды көтермелеу;

мемлекет функцияларын орындауға уәкілеттік берілген адамдардың және оларға теңестірілген адамдардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау, осы адамдарға және олардың отбасыларына лайықты өмір сүру деңгейін қамтамасыз ететін жалақы (ақшалай қаражат) және жеңілдіктер белгілеу;

осындай қызметті жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғаларға кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік реттеу өкілеттіктерін беруге, сондай-ақ оны бақылау мен қадағалауға жол берілмеуі.